

حوسینی قزنجی

سالار ئیسماعیل سهمین
(خورماتوو)

ئەوکاتە ی روحە لە تەرم بەدەرە کەم، لە گەڵ خۆیدا دەدوا، سەر لە ئیوارە یەکی مانگی رتیبەندان بوو. بەهۆی تۆپە لە بەفرە کانهوه، لقوپی دارەکان چەما بوونەوه. تەنیا یەک کاتژمیر پیتش ئەوهی رووناکێ لە گەرۆی شەوێکی پر لە بۆرفتی زستانیدا نەتکا بی. هەر لەو کاتانەدا کە روحە سەرلێشیاوێه کەم دەدوا. هەتاو بە قەد ساجیکی سوور هەلگەراو، بە رۆژئاوای چالە نەوتە کانهوه دەبینرا. هەر لەو ئیوارە یە شادا چاوه کەم و هەردوو بالیان بە توندی شەتە کەم. لە پال یە کێ لە کەلاوه کانی چالە نەوتە کاندای فریدرام، زۆری پێ نەچوو هەستی ئەو کەم کرد، کە شیلە یەکی گەرم، لە هەردوو کونە لووت و هەردوو کونە گویمه وه ریتچکە دەبەستن و شۆرا دەبن بەرەو خوار لە گەڵ خویته گەرمە کە شادا نازاریکی کوشنده بەسەر سینگمه وه لە دایک بوو. گەرۆم پر بوو لە فرمیتسک. هەستم کرد پاش ماوه یەکی کەم مالتاوا یی لە چالە نەوتە کان دەکەم. هەرچە ندى لە پال کەلاوه کاندای لەسەر لا کەوتبووم. بەهۆی بونی دووکەلە پر لە هیسە کە و نازارە کە ی سەر سینگم. جار جارێک ئەژنۆکانم بەرەو ژوور هەلده کیتشا. هەندێ جاریش لە شۆپنە کە ی خۆمدا گرمۆلە دەبووم، دوا جار ئەژنۆکانم هیدی هیدی شۆرا دەبوون بەرەو خوار و لە جوولە دەکەوتن. زۆری پێ نەچوو لرخە لرخیکی کوشنده بەسەر سینگمه وه پەیدا بوو. لە گەڵ دوا لرخە یەکی بەهیز و پر لە نازاردا، روحم بالی گرتەوه، لاشە ی بێ روحم لە پال یە کێ لە کەلاوه کانی چالە نەوتە کاندای بە جیما. روحی من ماوه یە کە سەر قالی دۆزینە وه ی راستییە کانه. لە میژوه راستییە کان لەم ویتستانە دا ویتن. کلیلی قفلی کە لە بچە ی دەستی راستی، لە نیو باخەلی خویتمژانی ئەم عەسرە دایە. دووکەلە پیتچاوپیتچە کانی ئەم چالە نەوتانە لە میژوه رووی ئاسمانی ئەم شارە یان داپۆشیوه. زۆر جار باپیرە گەرە ئاماژە ی بۆ ئەوه دەکرد کە لە رەگەزا دانیشتوانی ئەم دەقەرە یین. لە یە کێ لە کەلاوه

پروخواه‌کانی ئەم پێدەشتەدا لەدایک بووه. هەتاکو ئیستاش خاوەن پێناسەى خۆى نىیه. لەکاتی پادشای عەگال چوار قوژاخەدا چەندین جار سنوورداش کراون و گەراونەتەوه. دواوەسىتى بابە گەورەم ئەوه بوو که هەر کاتى ئەمرى خودای بەجى هینا له یه‌کى له‌م که‌لاوانه‌ى دەورپشتى ئەم چالە نەوتانەدا بنیژى.

من بى‌ ناوم.. بەلام نازناوم زۆره. له‌ میژوه‌ ناوزەد کراوم به‌ (حوسه‌ى قزنجى) من پیاوکوژىکى خەيالى بووم. له‌ پیناوى پیناسه‌ى ونبوومدا، وه‌ک شىرتىکى مه‌چه‌ک ئەستوورى جه‌نگلستانىکى چروپى به‌ دووى نىچىرى خۆمدا ده‌گه‌رام. له‌ نىو کووچه‌ و کۆلانه‌ ته‌نگه‌به‌ره‌کانى شارى چالە نەوتەکاندا هێرشم ده‌کرده‌ سه‌ر ئەو که‌سانه‌ى که‌ لارییان له‌وه‌ بوو بىین به‌ خاوەن پیناسه‌ى خۆمان.

له‌ میژوه‌ به‌ ته‌مه‌نىکى گه‌وره‌ مردووم و له‌ یه‌کى له‌ که‌لاوه‌ به‌جىماوه‌کانى چالە نەوتەکانى ئەم شاره‌دا فرێداروم. ته‌نیا روچه‌که‌مه‌ به‌سه‌ر فه‌زای ئەم چالە نەوتانەوه‌ بۆ نىوه‌ ده‌دوى. ئەو رۆژانه‌م بىرکه‌وته‌وه‌ که‌ له‌ هه‌ره‌تى لاوتىیدا بووم. خاوه‌نى چەندین جوړ ده‌مانچه‌ى خۆم بووم. (تۆپى.. لامه‌.. چوارده‌خۆرى مشتو ئەستىل.. ئسپانى.. تارىق.. په‌ره‌بىل.. هه‌وتخۆر، بەلام له‌ پیاوکوشتندا زۆرجار چوارده‌خۆرى مشتو ئەستىل به‌کارده‌هینا. چەندین جار. له‌ قوولایى شه‌وه‌کانى زستاندا. له‌گه‌ل بانگى به‌یانیدا، ئەوه‌ى بوىستایه‌ فتم ده‌کرد. ئەو شه‌وه‌م هاته‌وه‌ یاد. که‌ لووله‌ى چوارده‌خۆره‌که‌م خسته‌ سه‌ر شىشى کلاورۆژنه‌ى ژوورى نانخواردنى ئەو روو په‌شه. که‌ سه‌رقالى شامى شىوان بوو. له‌گه‌ل یه‌که‌م ته‌قه‌دا به‌سه‌ر خواردنه‌که‌وه‌ نووشتاندمه‌وه.

من هه‌تاکه‌ى به‌ ته‌ماى وه‌رگرتنى پیناسه‌ى ئەم چالە نەوتانە بم..؟

وه‌ک بالنده‌یه‌کى بال شکاو له‌ قوولایى ئاسمانه‌وه‌، به‌ره‌و پێدەشتى چالە نەوتەکان داخزام. ته‌نیا چەند به‌رده‌هاوتىتک له‌ که‌لاوه‌کانى چالە نەوتەکانه‌وه‌ دووربووم. چه‌م و ئاوێک نزیک دیکه‌مان بوو، زه‌لو قامیشه‌لانێکى چرى هه‌بوو. درێژى قامیشه‌لانەکه‌ نزیک چالە نەوتەکان بوو. دیتته‌ یادم باپىرم قامیشه‌ىکى درێژ و ئەستوورى بۆ ده‌بریم. ئەسپىکى

خەيالى بۆ دروست ده‌کردم. مندال بووین زۆرجار له‌گه‌ل هاوړیکاندا سواری ئەسپى خۆمان ده‌بووین و شه‌وانه‌ له‌به‌ر رووناکى ئاگرى چالە نەوتەکاندا رىمبازتییان ده‌کرد. داپىره‌شم پالى به‌ ده‌رگا ژه‌نگاوییه‌که‌ى خۆمانه‌وه‌ ده‌دا. چاوه‌روانى ده‌سته‌ خوشکانى بوو بۆ ده‌مه‌ته‌قى کردن. ئەو شه‌وه‌ هه‌موویان دانىشتبوون، جار جارىک هاواری ده‌کرد بۆ من و ده‌یگوت:

- به‌ قوربانى بم (حوسه‌ى قزنجى) ئەسپ سواری دوا رۆژى ئەم چالە نەوتانە.

له‌ راستیدا ئەوکاته‌ى من له‌دایک بوومه‌ باپىرم سویندى به‌ زه‌رده‌شت خواردوه‌ ناوم لى‌ نه‌نى، له‌به‌ر ئەوه‌ى پیناسه‌مان بۆ ناکرئ. بى‌ ناو مامه‌وه. زۆرجار ئەو خه‌لکه‌ به‌ بى‌ ناو بانگیان ده‌کردم. بى‌ ناو وه‌ره. بى‌ ناو برۆ. بى‌ ناو دوینى له‌کووى بووى، بى‌ ناو وه‌ره نانه‌که‌ت بخۆ، بەلام له‌ دوايیدا نازناوه‌که‌ى داپىره‌م به‌سه‌ر ناوى بى‌ ناومدا زالتىر بوو. من ئیستى پاش مردنیشم روچه‌ له‌ ته‌رم به‌ده‌ره‌که‌م به‌ حوسه‌ى قزنجى بۆ ئەو خه‌لکه‌ ده‌دوى. زۆرجارىش له‌سه‌ر نازناوه‌که‌ى داپىره‌م حوسه‌ فه‌رامۆش ده‌کرئ و ته‌نیا به‌ قزنجى بانگ ده‌کریم.

ماوه‌یه‌کى زۆر له‌به‌ر رووناکى ئاگرى بى‌ره نەوتەکاندا، له‌سه‌ر یارى ئەسپه‌ چۆینه‌ و چاوشارىکى خۆم به‌رده‌وام بووم، بەلام هه‌تا ده‌هات فامیده‌تر ده‌بووم. ئەو رۆژه‌م هاته‌وه‌ یاد له‌ ئەسپه‌ قامیشه‌که‌ى خۆم داپه‌زیم. له‌ پال کۆرى ژنانى داپىره‌مدا چىچکه‌م کرد. به‌ر ده‌رگا که‌ى ئیتمه‌ رووه‌ و ئاگرى چالە نەوتەکان بوو. هه‌رچه‌ندى شه‌و بوو. پێدەشتى چالە نەوتەکان وه‌ک رۆژى رووناک و ابوو، به‌ تاسووقه‌وه‌ ته‌ماشای هاوړى ئەسپ سواره‌کانم ده‌کرد، بەلام به‌ ته‌واوى بۆ وته‌کانى داپىره‌م گوى قولاغ بووم. ئەو وا ده‌یگتیايه‌وه‌ ئەوکاته‌ى حوسه‌ى قزنجى هاتوچۆى ئەوانى کردووه‌، ئەو ته‌مه‌نى بىست و دوو به‌هاربووه‌.

زۆرجار له‌ رىگای کانى قامیشه‌لاندا رىگای پى ده‌گرئ. ئافره‌ته‌کان به‌ تاسووقه‌وه‌ گوێبان له‌ وته‌کانى داپىره‌م ده‌گرت. داپىره‌م ده‌یگوت له‌و کاتانه‌دا دیکه‌ى ئیتمه‌ له‌ هه‌موو دیکانى ناوچه‌که‌ گه‌وره‌تر بوو. هىچ کورە ناغا و کورە شىخىک به‌ قه‌د (حوسه‌ى قزنجى) شوخوشه‌نگ نه‌بوون، به‌ تايه‌ت ئەوکاته‌ى به‌سه‌ر

ئەسپە كۆپتەكە يەو، لە دەستی راستی بالەخانەكەى مالى ئاغاو بەرەو مالى ئىمە شوۆر دەبوو. زۆر جار فەرسە خىك دوور دىكەمان خىلكەى ئەسپە كۆپتەكەى رايده چەلەكاندم. ئەو تان بۆ بگىرمەو. نىوەرۆى بە هارىكى مانگى جوۆرەدان بو، بە چەند خىلكە يەكى ئەسپە كۆپتەكەى مەنجه لەكانم لە نىو كانى ئاوه كەدا بە جى هىلا و گوۆزامةو بەرەو قامىشە لانه چروپرەكە. قامىشە لانه كە چەند بەر دەهاو ئىتەك لە كانى ئاوه كەو دوور بو. كاتىك قزلىجى گەيشتە سەر ئاوه كە، هەستى كرد من لەو ئىدام، بە چەند هەنگاوىك گەيشتە لام. بە توندى يەكترمان لە ئامىز گرت. زۆر جار دەيگوشىم و بەسەرمدا دەنووشتا يەو. لەو كاتەدا من پىكەنىم. يەكئى لە ئافرەتەكان پالى پىوھنام. منىش ئەسپە قامىشەكەم خستە نىو گەلم و بۆى دەرچووم. هەرچەندئى مندال بووم، بۆم دەركەوت كاتى خۆى دا پىرەم عاشقى حوسەى قزلىجى بوو. بۆ ئەو ئىستا من بە حوسەى قزلىجى بانگ دەكا و جار جار پىكش بە توندى بەسپىنگىيەو دەمگوشى.

من ئىستا بەسەر فەزای چالە نەوتەكانەو روجە لە تەرمە بەدەرەكەم تەماشای كە لاو بە جىماو كانى چالە نەوتەكانى دەكا. تەماشای ئەو كە لاو يە دەكا كە ئىستا تەرمەكەى منى تىدا يە، لەبەر ئەوئەى لە جىگايەكى زۆر بەرزا نەبووم. پۆل پۆل مەلە گوشتخۆرەكانم دەبىنى لە قوولايى ئاسمانەو دەبەزىن و دەخزانە ئەو كە لاو يەو كە تەرمەكەى منى تىدا بو. زۆر باشىش دەمزانى كە ئىستا مەلە گوشتخۆرەكان سەرقالى هەل كۆلانى دەمولووت و چاوه كانى منن. لە گەل هەموو دەنووكىكى بەهتري مەلە گوشتخۆرەكاندا بۆ قوولايى چاوه كانم. روجى بالگر تووم رادەچلەكا. ناچار وەك مەلىكى گوشتخۆر لە قوولايى ئاسمانەو دەبەزىم بۆ سەر تەرمەكەى خۆم، لە گەل بەرگرىيەكى زۆردا توانىم مەلە گوشتخۆرەكان دوور بخەمەو. هەر لەو ئىدا چەند گەماليكى مەجەك ئەستورم لى پەيدا بوون. كە لاكى ونجى ونجى كراوم پەلە كىش كرا. لە كە لاو كەو بەرەو چالە نەوتەكان. جار پىكى تر روجە بى چارەكەم دای لە شەقەى بال و شوونى كارەساتەكەى بەجى هىلا، لە قوولايى ئاسمانەو بىرم لەو دەكردەو، ئەوانەى وا بالەستىيان كردم و چاوه كانىيان شەتەك دام. بالەست

كرىن و دادگايى بكرىن پىش ئەوئەى بگەمە بەر دەرگای دادگای ئەم زەمەنە قىزەونە، راولەستام و دۆش دامام و تم:

۱- ئای حوسەى قزلىجى: راستە دەلئىن گورگ پىر بو، دەبىتە مەخسەرەى سەگەل! شىرى پادشای جەنگلستانىش پىر بو، مېش و مېشولە و مەگەس بەسەر چاوه كانييەو رەشەلەك دەگىرن. هەر چەندىك نازناوم بە حوسەى قزلىجى دەركردبو. جار جار پىكش بە حوسەى چوار دە خۆر و حوسە پەرەبىتل بانگيان دەكردم، هەرچەندئى پىشيان و توويانە پىرى و سەد عەيب. من دەلئىم پىرى و هەزار عەيب. كاتىك لە دەرگا سەرەكەيەكەى دادگا چوومە ژوورەو بە دەيان پارىزەرى جل رەش بەرەو رووم هاتن. هەر بەكە و بەرەو لای خۆى پەلكىش دەكا. لە شوونەكەى خۆمدا راولەستام و حەپەسام. دەستم كرده پىكەنىن و هەتا ئىستاش پىدەكەنم. پىكەنىنەكەم بەو نىيە هەر بەكە پەلكىش دەكا بۆ لای خۆى. پىكەنىنەكەم بەو پارىزەرانە يە، كە بەدانىشتنەو بەسەر كورسىيەكانى بەر دەرگای دادوورەكەو، نووستوون و پرخەيان بەرد هاو پىرى دەروىشت، رووى دەم تى كردن و تم:

لە راستىدا من بەدووى پارىزەرىكى سوور كەلەى كورته بالادا دەگەرەم. جووتى چاوى هەنگوونى هەلئو ئاساى پىوھىە. بە پىچەوانەى ئىوئەى پارىزەرەو. جوپەيەكى سوورى- قۆچە رەشى لە بەردايە. دەلئىن لە هەموو كات و ساتىكدا نىچىرى خۆى دەپىكى. هەر هەموويان دەستيان كرد بە پىكەنىنىكى نائاساى. پارىزەرىكى و رگن هاتە پىشەو و تى:

- لىبى گەرىن بە گوئەرى ناوونىشانەكەى بەدووى بەكەر دەروىشى پارىزەر و (چىرۆكنووس) دا دەگەرى. ئەو پارىزەرى كە رۆژانە كارە سەقەت و قىزەونەكانى دەسەلانى ئەمرو دەخاتە بەر دیدى خوتنەر. ماوئەيكە راولەستام ئەو پارىزەرەم دەست نەكەوت. كە ماوئەيكە بەدوويە و تىم و بە تەمام كىشەى چالە نەوتەكان و بالەستەكەى خۆم بۆ ساغ بكاتەو. لە هەموو سووچىكى حەوشەى دادگا كەو. خەلكىكى زۆر بەرەو دەرگای دادوورەكە هوروزمىيان دەهتينا. هەر لەوورەدا وەك تەماشای شانوگەرىيەك بكرى تەماشای ئىمەيان دەكرد. بەشىكى زۆريان پىدەكەنن. بەشىكى رۆشنىر

و دنیا دیددیان به تاسووقهوه گوئی قولاغ بوون و
ته ماشایان دهکرد. پاریزه ریکی گهنم رهنگی بالا بهرز.
به چند ههنگاو یک هاته پیشه وه.

به دهنگیکی بهرز وتی:

حوسه ی قزلجی نه وه ی تو بوی هاتوی (مه حاله)
کاتیک وشه ی مه حاله بیست نه وه نده ی تر
شیتگی بووم، بالبهستن و کوشتنه که ی خوم له بیرچوو
که له پچه و زنجیر و چوارمیخه و سهر به ره و خوار
هه لواسین و توتوی گهرم و رهجه ی کاره بایی و
شکانندی لووت و چه ماندنه وه ی په نجه ی هه زاران
که سم که وته وه یاد. هه ره له وکاته دا به دهیان کلاوسورم
لی په یدا بوون. که فاو به لا لغاوه مدا کیتفه له ی دهکرد.
خه لکیکی زور له شه قامه گشتی و کولانه
ته نگه به ره کانه وه. به راکه راکه ته کاندان به ره و دادگای
شاری چاله نه وته کان هوروز میان دههیتا. ئاپوره ی نه و
خه لکه راوه ستاوه له بهر ده رگای دادوره که دا شه پوی
ده دا. کلاوسوره کان پاش مردنیشم دووباره
دهیانویست بالبه ستم بکه ن. له حوسه ی قزلجییه وه
بووم به گایه کی زه به لاحی چاوسووری زوران بازی. هه ره
له ویدا به که لله سهر چند کلاوسوریکم لال و پال
خست.

هه لیه زیمه سهر یه کی له قه نه فه کانی بهر ده رگای
دادوره که. یه کسه ره بووم به وتارخوئینیکی عه جایه ب و
هاوارم دهکرد:

سوئند بی به ئاگر و ئاویستا و ریشه پانه که ی
زهردهشت. من دوانه وه ی زهرده شتم. نازناوه که م
حوسه ی قزلجییه. هه تا هه تایه من پاسه وانی نه و چاله
نه وتانم. گری ئاگره بلایسه داره که ی ده په رستم. به
شپوه یه کی شیتانه دابه زیم و شانم له ده رگای دادوره
توند کرد و چوومه ژووره وه. به هیچ شپوه یه ک که سم
به رچاوه نه که وت. بوم ده رکه وت دادوره له ده رگای
پشته وه هه له اتووه. به تووره بوونیککی پر له غه زه ب
به ره و پیده شتی چاله نه وته کان گه رامه وه. ته ماشام کرد
ته رمه بی روحه که م وه ک حه سحه سیکی به وه فا. به
دامینی چاله نه وته کانه وه هاتوچو ده کا.